

بررسی صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی در رسیدگی به جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور

سیدحسام‌الدین موسوی⁻

چکیده

نظر به استجازه ریاست وقت قوه قضاییه در سال ۱۳۹۷ از مقام معظم رهبری و تشکیل مجتمع ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی و تخصیص شعب ویژه دادگاه انقلاب اسلامی جهت رسیدگی به جرایم اخلاص در نظام اقتصادی، درخصوص قلمرو صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی در رسیدگی به جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور، اختلاف نظر وجود دارد که برخی معتقدند رسیدگی به تمام جرایم مذکور در قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی در صلاحیت دادگاه انقلاب بوده و برخی دیگر تنها در مواردی که اخلاص به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام باشد در صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی قرار دارد که در این مقاله به بررسی این موضوع پرداخته خواهد شد.

واژگان کلیدی: دادگاه انقلاب اسلامی، صلاحیت، جرم، اخلاص در نظام اقتصادی کشور، اختلاف در رویه

مشخصات دادنامه

شماره دادنامه: ۹۹۰۹۹۷۷۸۰۷۶۰۰۰۰۸

تاریخ: ۱۳۹۹/۱۱/۲۵

اتهام: اخلاف در نظام اقتصادی کشور، تحصیل مال از طريق نامشروع
مرجع رسیدگی کننده: شعبه ۶ دادگاه انقلاب اسلامی شهر تهران ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی تهران
مرجع رسیدگی: شعبه ۹ دادگاه عمومی حقوقی شهرستان یزد

قرار عدم صلاحیت

«در خصوص اتهام آقایان: م.ک.ا. فرزند حسین و ع.ک.ا. فرزند حسین، هر دو دایر بر مشارکت در اخلاف کلان در نظام اقتصادی از طریق اخلاف در نظام پولی کشور و تحصیل مال از طریق نامشروع، اتهام آقایان: م.م.ک.ا. فرزند محمد و ح.ت.پ. فرزند محمد هر دو دایر بر معاونت در تحصیل مال از طریق نامشروع و اتهام آقای ا.ح. فرزند حسین دایر بر معاونت در تحصیل مال از طریق نامشروع، موضوع کیفرخواست صادره توسط دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۳۲ (جرایم اقتصادی) تهران به شماره ۹۹۱۰۴۳۲۱۲۶۰۰۰۳۲۸ مورخ ۱۳۹۹/۰۸/۰۷، نظر به این که حسب محتویات پرونده و کیفرخواست صادره، رفتارها و اقدامات مجرمانه ارتكابی و منتسب به متهمان با فرض اثبات، از سال ۱۳۸۶ تا قبل از ۱۳۹۷/۰۵/۲۱ واقع شده است. علی هذا با استناد به بندهای ۲ و ۶ استجازه مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۰۲ رئیس محترم قوه قضاییه، مواد ۱۴ و ۱۵ آیین نامه اجرایی نحوه رسیدگی به جرایم عمده و کلان اخلاف گران در نظام اقتصادی کشور، ماده ۳۱۱ و بند (ت) ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری و تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلاف گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹، قرار عدم صلاحیت ذاتی به شایستگی و صلاحیت دادگاه های انقلاب اسلامی تهران صادر و اعلام می گردد. رأی صادره قطعی است.»

مشخصات دادنامه

شماره دادنامه: ۹۹۰۹۹۷۰۲۶۲۸۰۰۵۳۳

تاریخ: ۱۳۹۹/۱۲/۱۱

اتهام: اخلال در نظام اقتصادی کشور، تحصیل مال از طریق نامشروع

مرجع رسیدگی کننده: شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب اسلامی تهران

قرار عدم صلاحیت

«در این پرونده آقایان ۱- م.ک.ا. فرزند حسین ۲- ع.ک.ا. فرزند حسین، هر دو دائر بر: مشارکت در اخلال کلان در نظام اقتصادی از طریق اخلال در نظام پولی کشور و تحصیل مال از طریق نامشروع ۳- م.م.ک.ا. فرزند محمد ۴- ح.ت.پ. فرزند محمد هر دو دائر بر معاونت در اخلال در نظام اقتصادی به نحو کلان از طریق اخلال در نظام پولی کشور و تحصیل مال از طریق نامشروع ۵- آقای ج.ک.ا. فرزند حسین دائر بر معاونت در تحصیل مال از طریق نامشروع ۶- آقای ا.ح. فرزند حسین دائر بر معاونت در تحصیل مال از طریق نامشروع، موضوع کیفرخواست صادره توسط دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۳۲ (جرایم اقتصادی) نظر به اینکه شعبه ۸ دادگاه کیفری ۱ تهران در صفحه ۸۷۶۳ پرونده قرار عدم صلاحیت خود را به صلاحیت و شایستگی دادگاه انقلاب اسلامی تهران صادر می‌نماید و اعلام می‌نماید و شعبه ۶ دادگاه انقلاب اسلامی شهر تهران ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی تهران در صفحه ۸۷۸۱ پرونده قرار عدم صلاحیت خود را به صلاحیت و شایستگی دادگاه انقلاب تهران صادر می‌نماید و با عنایت به محتویات پرونده نظر به این که موضوع اتهامی به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام جمهوری اسلامی ایران نبوده، لذا دادگاه در راستای رأی شماره ۷۰۴ مورخه ۸۶/۰۷/۲۴ وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور و ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری قرار عدم صلاحیت خود را به صلاحیت و شایستگی دادگاه کیفری ۱ تهران صادر و اعلام می‌نماید و در راستای ماده ۳۷ قانون آیین دادرسی مدنی پرونده جهت حل اختلاف به دیوان عالی کشور ارسال می‌گردد.»

مشخصات دادنامه

شماره دادنامه: ۱۴۰۰۶۲۹۰۰۰۱۱۱۳۶۵

تاریخ: ۱۴۰۰/۰۲/۱۹

اتهام: اخلاف در نظام اقتصادی کشور، تحصیل مال از طریق نامشروع

مرجع: شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور

«باتوجه به صدور کیفرخواست به‌عنوان دادگاه کیفری یک استان تهران و اینکه در عناوین اتهامی مندرج در کیفرخواست ذکر از افساد یا محاربه داخل در صلاحیت دادگاه انقلاب نگردیده است و به‌علاوه شعبه بیست و هشتم دادگاه انقلاب اسلامی تهران نیز خود را صالح به رسیدگی ندانسته و توجهاً به این مطلب که حسب ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ اصل بر صلاحیت دادگاه کیفری می‌باشد جز مواردی که در ماده ۳۰۳ همان قانون احصا شده و در زمره صلاحیت‌های محاکم انقلاب ذکر شده که در ما نحن فیه وجود ندارد بنابر مراتب با قبول استدلال شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب اسلامی تهران و اعلام صلاحیت شعبه هشتم دادگاه کیفری یک استان تهران برای رسیدگی به پرونده مطروحه مستنداً به تبصره ماده ۲۷ قانون آیین دادرسی مدنی حل اختلاف می‌گردد.»

مقدمه

در نظام دادرسی کیفری ایران، مراجع رسیدگی به دو دسته مراجع عمومی و اختصاصی رسیدگی به امور کیفری تقسیم شده‌اند. محاکم عمومی رسیدگی، صلاحیت رسیدگی به کلیه جرایم را دارا می‌باشند، مگر جرایمی که به صورت خاص در صلاحیت مرجع دیگری قرار گرفته باشد. در مقابل محاکم اختصاصی، تنها صلاحیت رسیدگی به جرایمی را که به موجب قانون در صلاحیت آن‌ها قرار داده شده است دارا می‌باشند و به عبارت دیگر، صلاحیت مراجع اختصاصی کیفری استثنایی بوده و محدود به نص قانون می‌باشد. دادگاه‌های انقلاب اسلامی از جمله مراجع اختصاصی قضایی که به موجب ماده ۱ آیین نامه دادگاه‌ها و دادرهای انقلاب مصوب ۱۳۵۸ به منظور رسیدگی به جرائمی که قبل از پیروزی انقلاب اسلامی برای تحکیم رژیم پهلوی و ایجاد و حفظ نفوذ بیگانگان صورت گرفته است یا پس از پیروزی انقلاب اسلامی بر ضد انقلاب اسلامی ملت ایران روی داده یا

می‌دهد، به دستور رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران در مرکز هر استان تشکیل شدند. پس از آن به موجب قانون حدود صلاحیت دادسراها و دادگاه‌های انقلاب در سال ۱۳۶۲، حدود صلاحیت این دادگاه‌ها مشخص شده و به موجب قوانین خاص رسیدگی به برخی از جرایم در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب قرار داده شده است که از جمله آن می‌توان به قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ اشاره کرد. براساس تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور «رسیدگی به کلیه جرائم مذکور در این قانون در صلاحیت دادسراها و دادگاه‌های انقلاب اسلامی است و دادسراها و دادگاه‌های مزبور در مورد جرایم موضوع ماده یک این قانون مکلفند فوراً و خارج از نوبت رسیدگی نمایند.» لذا از جمله صلاحیت‌های دادگاه انقلاب رسیدگی به جرم اخلال در نظام اقتصادی کشوری باشد. در سال ۱۳۷۳ با تصویب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب برای ایجاد مرجع قضایی واحد، دادگاه‌هایی با صلاحیت عام تشکیل می‌شوند که به موجب ماده ۵ این قانون، به صورت استثنا به تعیین حدود صلاحیت دادگاه‌های انقلاب پرداخته شده است. پس از آن با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری در سال ۱۳۹۲، در ماده ۳۰۳ صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی تعیین گردیده است که در ادامه به بررسی صلاحیت این دادگاه در رسیدگی به جرایم اقتصادی پرداخته شده است.

۱. بررسی صلاحیت دادگاه انقلاب در رسیدگی به جرم اخلال در نظام اقتصادی

یکی از صلاحیت‌های دادگاه‌های انقلاب اسلامی مطابق تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور، رسیدگی به کلیه جرایم مذکور در این قانون است. با تصویب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ که مؤخر بر قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور است صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی در ماده ۵ قانون مذکور احصا شده است که به نظر می‌رسد باتوجه به ماده ۱ قانون مذکور و تعیین صلاحیت دادگاه انقلاب در ماده ۵ به صورت استثنایی، هدف قانون‌گذار نسخ همه مواردی که سابقاً در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داشته، بوده است (خالقی، ۱۳۹۷: ۷۰). بابررسی ماده ۵ قانون

تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مشخص می‌شود که ماده مذکور به صلاحیت دادگاه‌های انقلاب در مواردی که قوانین خاص، رسیدگی به جرایمی را در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داده باشد (ازجمله قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور) نپرداخته و تنها بند (الف) ماده مذکور رسیدگی به کلیه جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی و محاربه و افساد فی الارض را در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داده است. باتوجه به آن‌چه که در رأی وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور به شماره ۷۰۴ مورخ ۱۳۸۶/۰۷/۲۴ بیان گردیده است، باتصویب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ که مؤخر بر قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی است، صلاحیت دادگاه انقلاب در رسیدگی به کلیه جرایم اخلاص در نظام اقتصادی کشور نسخ ضمنی شده و از آن‌جا که رسیدگی به جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی و محاربه و افساد فی الارض در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی قرار داده شده است، رسیدگی به جرایم مذکور در بندهای ماده ۱ قانون اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور در صورتی که مطابق ماده ۲ قانون مذکور به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام باشد به دلیل آن‌که دربرگیرنده اقدام علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور است، در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی بوده و به دلیل نسخ ضمنی تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور، در سایر موارد رسیدگی به جرایم مذکور در صلاحیت دادگاه‌های عمومی خواهد بود. بنابراین باتوجه به رأی وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور رسیدگی به جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور در صلاحیت دادگاه‌های عمومی بوده و تنها در صورتی که به قصد مقابله با نظام یا با به علم به مؤثر بودن آن باشد نه به صورت مستقیم بلکه ازجهت اقدام علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور بر عهده دادگاه‌های انقلاب قرار داد شده است (عابدی، ۱۳۹۹: ۸۰)

در ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ که به صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی پرداخته است، صراحتی درخصوص صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی در رسیدگی به جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور نشده است و در بند (ت) ماده مذکور، چنان‌چه رسیدگی به جرمی به موجب قوانین خاص در

صلاحیت دادگاه‌های انقلاب قرار داد شده باشد را در زمره صلاحیت‌های دادگاه‌های مذکور برشمرد است.

حال براساس رأی وحدت رویه شماره ۷۰۴ دیوان عالی کشور باتوجه به این‌که به موجب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۰۴/۱۵، تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور نسخ ضمنی شده است، آیا با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ که مطابق بند (ت) ماده ۳۰۳ آن یکی از صلاحیت‌های دادگاه انقلاب اسلامی را مواردی که به موجب قوانین خاص در صلاحیت این دادگاه قرار داده است برشمرد، مجدد تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور معتبر شده و رسیدگی به کلیه جرایم مذکور در قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور را در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داده است یا این‌که به دلیل نسخ ضمنی تبصره مذکور، نیازمند تصریح مجددی در قانون است؟ برخی معتقدند که مطابق بند «ت» ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری، موارد خاصی که بعد از تصویب قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داده شده است مشمول بند «ت» شده چراکه با تصویب قانون مذکور، قانون‌گذار سایر موارد صلاحیت دادگاه‌های انقلاب را نسخ کرده است (خالقی، ۱۳۹۷: ۳۸۹)

۲. ماهیت استجازه و تأثیر آن بر تعیین صلاحیت

در استجازه رئیس قوه قضاییه در مرداد ماه سال ۱۳۹۷ از مقام معظم رهبری که به منظور برخورد قاطع و سریع با مفساد اقتصادی و تشکیل مجتمع تخصصی ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی انجام شد، بند ۱ آن به تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلال گران در نظام اقتصادی کشور اشاره نموده که طی آن مقرر شده است شعبی از دادگاه انقلاب اسلامی به منظور رسیدگی به جرایم اخلال در نظام اقتصادی کشور تشکیل شود. در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی نحوه رسیدگی به جرایم اخلال‌گران در نظام اقتصادی که در راستای بند ۱۱ استجازه مذکور توسط رئیس قوه قضاییه در سال ۱۳۹۷ تهیه گردیده است نیز بیان شده شعبی از دادگاه‌های انقلاب اسلامی با ابلاغ رئیس قوه قضائیه در تهران و با تشخیص ایشان حسب ضرورت در مراکز استان‌ها جهت رسیدگی به جرائم تشکیل می‌گردد.

باتوجه به اتمام اعتبار استجازه سال ۱۳۹۷ و استجازه مجدد از مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۹ و براساس بند ۲ آن، صلاحیت دادگاه‌های انقلاب اسلامی، اخلال عمده و کلان در نظام اقتصادی، موضوع قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۰۹/۱۹ و اصلاحات و الحاقات بعدی و ماده ۲۸۶ قانون مجازات مصوب ۱۳۹۲ بوده و موارد جزئی اخلال من جمله موارد مذکور در تبصره یک ماده ۲ قانون صدرالذکر چنانچه توأم با اتهام اخلال عمده و کلان نباشد از شمول صلاحیت این شعب خارج و در سایر شعب دادگاه‌ها رسیدگی خواهد شد.

نتیجه‌گیری

گرچه در رأی صادره توسط شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور، دادگاه کیفری یک صالح به رسیدگی اعلام شده است اما باید توجه نمود که مبنای صدور رأی وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور به شماره ۷۰۴ مورخ ۱۳۸۶/۰۷/۲۴، ماده ۵ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ بوده که به موجب ماده ۵۷۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، نسخ صریح شده است. لذا باتوجه به ماده ۴۷۳ قانون مذکور و ملغی‌الاثربودن رأی وحدت رویه شماره ۷۰۴، صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی براساس ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ تعیین گردیده و مطابق بند «ت» ماده مذکور که سایر موارد به موجب قوانین خاص در صلاحیت دادگاه انقلاب قرار داده شده است و نسخ ماده ۵ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳، تبصره ۶ ماده ۲ قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی کشور معتبر شده و رسیدگی به کلیه جرائم مذکور در قانون مجازات اخلاگران در نظام اقتصادی، در صلاحیت دادرسرها و دادگاه‌های انقلاب اسلامی است. لذا رأی وحدت رویه شمار ۷۰۴ که در قرار صادره از شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب اسلامی تهران مورد استناد قرار گرفته و توسط شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور مورد قبول واقع شده خالی از وجه به نظر می‌رسد. حال باتوجه به این‌که مطابق بند ۲ استجازه از مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۹، صلاحیت شعب ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی دادگاه انقلاب اسلامی، اخلال عمده و کلان در نظام اقتصادی بوده و سایر موارد در صلاحیت شعب عمومی دادگاه انقلاب اسلامی است، پرونده مورد بررسی چنانچه اخلال کلان و عمده نبوده در صلاحیت

دادگاه انقلاب اسلامی تهران بوده و دادگاه کیفری یک تهران صالح به نظر نمی‌رسد.

فهرست منابع

- خالقی، علی (۱۳۹۷)، آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، چاپ سی‌وهشتم، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش
- خالقی، علی (۱۳۹۷)، نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ دوازدهم، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش
- عابدی، احمد رضا (۱۳۹۹)، آیین دادرسی کیفری، چاپ سوم، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه

